

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра загальної психології

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-педагогічної роботи

“ _____ ” _____ 20__ р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

КОГНІТИВНІ ПРОЦЕСИ ТА МЕТОДИ ЇХ ДОСЛІДЖЕННЯ

рівень вищої освіти другий (магістерський)

галузь знань 05 –соціальні і поведінкові науки

(шифр і назва)

спеціальність 053 _____ психологія

освітня програма психологія

(шифр і назва)

вид дисципліни обов'язкова

(обов'язкова /за вибором)

факультет психології

2018 / 2019 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою факультету психології

“ _____ ” _____ 20____ року, протокол № _____

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: канд.психол.наук, доцент Невоснна О.А.

Програму схвалено на засіданні кафедри загальної психології

Протокол від “ _____ ” _____ 20____ року № _____

Завідувач кафедри загальної психології

(підпис)

О.Ф.Іванова

(прізвище та ініціали)

Програму погоджено методичною комісією факультету психології

Протокол від “ _____ ” _____ 20____ року № _____

Голова методичної комісії факультету психології

(підпис)

Ю.А.Гімаєва

(прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Когнітивні процеси та методи їх дослідження» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки другого (магістерського) рівня освіти спеціальності 053 психологія.

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни є вивчення закономірностей репрезентації знань на підставі інформаційного підходу в психології, суть якого полягає в вивченні мікроструктури та мікродинаміки психічного життя та поведінки людини; аналіз сучасних методів дослідження когнітивної сфери особистості. В курсі розглядаються моделі репрезентації знань, побудовані на різноманітних підходах до аналізу структури та динаміки когнітивних процесів, розглядаються методи дослідження, які підтверджують наявність тієї чи іншої моделі. Основу елементів бази знань дисципліни складають категорії та поняття, що розкривають психологічну сутність когнітивних процесів у порівнянні з пізнавальними процесами.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни є ознайомленням студентів із сучасними психологічними теоріями та методичними підходами до психологічної проблеми репрезентації знань, а саме, основна увага приділяється тому, яким чином людина одержує інформацію, як ця інформація нею представлена в когнітивних процесах, яким чином інформація зберігається у нашій пам'яті та впливає на поведінку людини.

1.3. Кількість кредитів - 3

1.4. Загальна кількість годин – 90 (денна та заочна форма навчання)

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Нормативна / за вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
1-й	1-й
Семестр	
1-й	1-й
Лекції	
16 год.	4 год.
Семінарські заняття	
16 год.	6 год.
Лабораторні заняття	
год.	год.

Самостійна робота	
58 год.	80 год.
Індивідуальні завдання	
год.	

1.6. Заплановані результати навчання

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні досягти таких результатів навчання:

- орієнтуватися в навчальній та науковій літературі з даної дисципліни;
- використовувати методи дослідження когнітивної сфери особистості для моделювання ситуацій, пов'язаних з розходженням уявлень різних людей на однакові проблеми;
- враховувати та використовувати в діяльності практичного психолога вплив різних умов розвитку особи на її поведінку та психіку.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Основні джерела психології когнітивних процесів.

Тема 1. Проблема репрезентації знань: древній підхід.

Період середньовіччя; початок XX століття. Причини нового підходу до вивчення психології когнітивних процесів.

Тема 2. Предмет психології вивчення когнітивних процесів.

Інформаційний підхід – як основний метод психології когнітивних процесів. основна задача психології когнітивних процесів – створення моделей репрезентації знань. поняття про мікроструктуру та мікродинаміку психічної діяльності когнітивної моделі.

Розділ 2. Сфери психології когнітивних процесів.

Тема 3. Визначення та інтерпретація сенсорних сигналів.

Модель визначення та інтерпретації сенсорних сигналів та її складові. Теорія визначення сигналів Теннера та Светса. Основні складові теорії як фактори визначення: поняття про поріг, інтенсивність, зміст завдань визначення, очікувань спостерігача, знання про результат, рівень значущості.

Тема 4. Розпізнавання паттернів.

Поняття паттерн. Принципи розпізнавання паттернів. Принципи гештальту. Принципи „аналітичного парадоксу”, подетального аналізу, порівняння з еталоном, порівняння з прототипом. Методи вивчення. Принцип порівняння з прототипом: модель центральної тенденції, модель частоти признаку. Умови формування зорового паттерну. Особливості сприйняття в залежності від професійної діяльності.

Тема 5. Увага та свідомий контроль.

Увага як звуження полю сприйняття. Конкуруючі стимули. Увага та свідомість: своєрідність понять. Зв'язок між системами пам'яті та типами свідомості (по Е. Тульвінгу). Моделі уваги. Модель фільтрації Бродбента. Модель ділителя Трейсман. Модель умисності Дойча-Нормана. Поняття про перцептивний фільтр. Оцінка моделей уваги. Увага та рівні когнітивного управління діяльністю людини. Поняття про помилки, пробели та похибки уваги та їх дослідження. Причини помилкових дій та проблема людської розсіяності. Поняття про схему, систему намірів та ресурсів уваги.

Тема 6. Функціональна структура пам'яті.

Еволюція теорій пам'яті. Вивчення пам'яті в епоху античності, середньовіччя, класичні теорії пам'яті (Т. Рибо, Г. Ебінгауз, П. Жане, Л.С. Виготський, П.П. Блонський). Конструктивний характер пам'яті в роботах Р. Бартлета. Експерименти з послідовного запам'ятовування. Історія вивчення мимовільного запам'ятовування (А. Бергсон, Л.С. Виготський, П. Жане, П.І. Зінченко). Функціональні рівні дослідження процесів пам'яті: сенсорний, короткочасний, довгочасний. Моделі пам'яті (Во і Норман, Аткинсон і Шифрін, Крейк і Локхарт, Крейк і Тульвінг). Мнемотехнічні системи. Мнемоніка.

Тема 7. Психосемантика та мислення.

Семантична пам'ять. Мислення як процес рішення завдань, як творчість, як інтелект. Процес прийняття рішень: індуктивне розуміння, аналіз процесу розуміння. Формування понять: засвоєння правил, перевірка гіпотез, логіка, формальне мислення. Проблема людського інтелекту.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин					
	Усього	у тому числі				
		л	пр	лаб	інд	срс
Розділ 1. Основні джерела психології когнітивних процесів						
Тема 1. Проблема репрезентації знань.	7/9*	2/0,5*	2/1*	-	-	3/7,5*
Тема 2. Предмет психології вивчення когнітивних процесів.	13/13	2/0,5	2/1	-	-	9/11,5
Разом за розділом 1	20/22	4/1	4/2	-	-	12/19
Розділ 2. Сфери психології когнітивних процесів						
Тема 3. Визначення та інтерпретація сенсорних сигналів.	13/9	2/0,5	2/1	-	-	9/7,5
Тема 4. Розпізнавання паттернів.	7/13	2/0,5	2/1	-	-	3/11,5

Разом за розділом 2	20/22	4/1	4/2	-	-	12/19
Розділ 3						
Тема 5. Увага та свідомий контроль.	17/11	4/1	4/1	-	-	9/9
Тема 6. Функціональна структура пам'яті.	23/11	2/1	2/1	-	-	19/9
Тема 7. Психосемантика та мислення.	10/24	2/-	2/-	-	-	6/24
Разом за розділом 3	50/46	8/2	8/2	-	-	34/42
Усього годин за 1, 2, 3 розділи	90/90	16/4	16/6	-	-	58/80

* в таблиці через дріб показані кількість годин для заочного відділення

4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин (денне)	Кількість годин (заочне)
1	Джерела психології когнітивних процесів. Когнітивний підхід та кібернетика.	1	1
2	Порівняльний аналіз понять „пізнавальний” та „когнітивний”. Когнітивні компоненти в структурі психологічних понять прикладної психології (письмове завдання).	1	1
3	Іконічна пам'ять та мікрогенез. Ехоїчне сховище. основні напрямки та методи досліджень. Теорія визначення та її використання в практиці (письмове завдання).	2	1
4	Упізнавання конфігурацій. Принципи упізнавання.	2	1
5	Структурні моделі уваги.	2	-
6	Вивчення уваги в контексті психології свідомості.	2	1
7	Місце та роль пам'яті в когнітивній сфері: структура та процеси.	2	1
8	Моделі пам'яті (письмове завдання).	2	-
9	Психосемантика та мислення.	2	-
10	РАЗОМ	16	6

5. Самостійна робота

Самостійна робота з курсу являє собою комплекс завдань теоретичного характеру та практичного спрямування переважно у позааудиторний час.

В якості методів самостійної роботи з курсу „Когнітивні процеси та методи їх дослідження” пропонується: конспектування першоджерел (для денного

відділення); написання письмових завдань, творів-есе; опис психологічних понять, аналіз ситуацій, теорій (для денного та заочного відділень).

№ з/п	Назва роботи	Кількість годин (денне)	Кількість годин (заочне)
1	Конспект першоджерел за темами семінарських занять 1 – 9.	4 x 9 = 36 години	2
2	Опис психологічних понять, в яких когнітивний компонент є однією із складових (за темою 2) (2 семінар)	6	24
3	Аналіз теорії зв'язку (теорії визначення сигналів) та написання твору-есе за означеною теорією (за темою № 3 (3 семінар)	6	24
4	Аналіз життєвих ситуацій на підставі будь-якої моделі пам'яті (за темою № 6 (8 семінар)	10	48
	Разом	58 год.	80

Для студентів денного відділення на кожному семінарському занятті викладач перевіряє якість виконання конспекту першоджерел, обговорюються та розглядаються результати виконання письмових робіт (див. п. 2, 3, 4).

Для студентів заочного відділення роботи № 2,3,4 (див.назва самостійної роботи) є контрольними роботами, які оцінюються відповідно кількості балів (див.табл. до п.7: Методи контролю) та є обов'язковими формами допуску до підсумкового контролю.

7. Методи навчання

Засвоєння навчального матеріалу з дисципліни „Когнітивні процеси та методи їх дослідження” включає послідовне досягнення чотирьох рівнів: вітворення, розуміння, використання, створення. Формування вмінь, що репрезентують всі ці рівні засвоєння забезпечується на лекціях, семінарських заняттях, в ході самостійної роботи шляхом опанування двох блоків: теоретичного і практичного.

Теоретичний блок має забезпечити засвоєння понятійного, термінологічного та категоріального апарату психології когнітивних процесів.

Практичний блок має сформувати вміння та навички застосування методів психології когнітивних процесів для аналізу власної поведінки та поведінки інших людей в майбутній професійній діяльності.

Протягом навчання використовуються такі методи навчання як лекції, проблемні лекції, семінари, семінарські дискусії; активні методи навчання: парна робота, малі групи, презентації, банки візуального супроводження навчального процесу, експрес-контроль тощо.

8. Методи контролю

Контроль та оцінювання дисципліни проводиться за рейтинговою системою.

Об'єктами поточного контролю знань студентів є:

- систематичність підготовки на активність на семінарських заняттях;
- виконання завдань для самостійної роботи теоретичного та практичного спрямування;
- виконання контрольних завдань в процесі поточного модульного контролю.

Оцінювання якості роботи та дій студентів під час засвоєння дисципліни здійснюється з урахуванням складності та якості виконання завдань. За мінімальну кількість балів береться найпростіше завдання, яке не вимагає значних зусиль для виконання з боку студента.

Завдання	Максимальна оцінка (денне)	Максимальна оцінка (заочне)
Підготовка до семінару: написання конспекту першоджерел, активність під час роботи на семінарі, участь у виконанні групового завдання на семінарі (всього 9 семінарів - для денної форми; 3 семінара для заочної форми).	3 б	15 б
Опис психологічних понять, в яких когнітивний компонент є однієї із складових (змістовність за кількістю понять).	5 б	10 б
Підготовка твору-есе на підставі аналізу теорії визначення сигналів (інтенсивність, мета (зміст задачі), очікування, знання результатів, критерій значущості).	10 б	20 б
Аналіз життєвих ситуацій на підставі будь-якої моделі пам'яті (повна відповідність складових моделі).	10 б	15 б
Написання поточного контролю (контрольної роботи за темами 1 та 2)	10 б	-

9. Розподіл балів, які отримують студенти денна форма навчання

Поточне тестування та самостійна робота							Підсумковий семестровий контроль (залік)	Сума
Розділ 1		Розділ 2		Розділ 3				
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7		
3	10	15	6	6	16	3	40	100

**Розподіл балів, які отримують студенти
заочна форма навчання**

Поточне тестування та самостійна робота							К/р	Підсумковий семестровий контроль (залік)	Сума
Розділ 1		Розділ 2		Розділ 3					
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7			
-	5	3	2	3	2	-	45	40	100

Форми контролю навчальних здобутків та критерії оцінювання тем розділів

Тема	Форма контролю	Критерії оцінювання (бали) денне	Критерії оцінювання (бали) заочне
Розділ 1			
Тема 1	Поточний контроль	3	-
Тема 2	Робота на семінарі	3	5
	Письмова робота „опис понять”	5	10
	Поточний контроль	2	-
Разом за розділом		13	15
Розділ 2			
Тема 3	Робота на семінарі	3	3
	Письмова робота „твір-есе”	10	20
	Поточний контроль	2	-
Тема 4	Робота на семінарі	3	2
	Поточний контроль	3	-
Разом за розділом		21	25
Розділ 3			
Тема 5	Робота на семінарах (2)	6	3
Тема 6	Робота на семінарах (2)	6	2
	Письмова робота „аналіз ситуацій”	10	15
Тема 7	Робота на семінарі	3	-
Разом за розділом		25	20
Разом		60 б	60 б

Для студентів денної форми навчання.

Розділ 1 вважати зарахованим, якщо студенти виконує обов'язково передбачену письмову роботу (max 5 б) та має конспект першоджерел за семінари (max 3 б).

Розділ 2 вважати зарахованим, якщо студент виконує передбачену письмову роботу (max 10 б) та має конспект першоджерел (max 6 б).

Розділ 3 зараховується у випадку, якщо студент виконує письмову роботу (max 5 б) та має конспект першоджерел (max 12 б).

Таким чином, умовою допуску студенту до підсумкового семестрового контролю (заліку) є наявність конспекту першоджерел (за 8 семінарів max 8 балів) та написані та проаналізовані 3 письмові роботи (max 20 б). Всього 28 б.

Для студентів заочної форми навчання.

Розділ 1 вважати зарахованим, якщо студенти виконує обов'язково передбачену письмову роботу (max 10 б).

Розділ 2 вважати зарахованим, якщо студент виконує передбачену письмову роботу (max 20 б).

Розділ 3 вважати зарахованим, якщо студент виконує передбачену письмову роботу (max 15 б).

Таким чином, студент заочного відділення допускається до підсумкового семестрового контролю (заліку), якщо він виконує три письмові роботи, що передбачені програмою вивчення навчальної дисципліни і отримує 45 балів.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка за національною шкалою	
	для екзамену	для заліку
90 – 100	відмінно	зараховано
70-89	добре	
50-69	задовільно	
1-49	незадовільно	не зараховано

10. Підсумковий семестровий контроль

Завданням підсумкового семестрового контролю є перевірка результатів засвоєння студентами програмного матеріалу в цілому, систематизація і узагальнення набутих знань та вмінь.

Критерії оцінювання підсумкового контролю з дисципліни

Підсумковий контроль з курсу „Когнітивні процеси та методи їх дослідження” (залікова робота) складається з двох питань за програмою курсу, включаючи лекційний матеріал, семінарські заняття та самостійну роботу студента. Підсумковий контроль оцінюється 40 балами, по 20 балів на кожне питання.

Студент одержує 19-20 бали – за повне розкриття змісту питання, використання термінології, наведення прикладів щодо змісту питання.

15 – 18 балів – за повне розкриття змісту запитання, наведення відповідних пояснень та прикладів, але деякі помилки допущені при використанні наукової термінології.

11 – 14 балів – правильне розкриття змісту запитання, допущення деяких помилок в термінології, наведення невідповідних прикладів або їх відсутність.

7 – 10 балів – не повне розкриття змісту запитання, допущення грубих помилок при розкритті змісту питання, непослідовність викладення матеріалу при використанні термінології, відсутність прикладів щодо розкриття змісту.

3 – 6 балів – допущення грубих помилок як при розкритті змісту так і при використанні наукової термінології, схематичність, непослідовність викладення.

0 – 2 бали – відсутність відповіді на запитання.

11. Орієнтовані питання до семестрового контролю

1. Предмет психології когнітивних процесів.
2. Поняття про інформаційний підхід як основний метод вивчення когнітивних процесів.
3. Поняття про модель репрезентації знань.
4. Проблема репрезентації знань в психології.
5. Історія питання про репрезентації в психології.
6. Аналіз причин нового підходу до вивчення психології когнітивних процесів.
7. Мікроструктура і мікродинаміка психічної діяльності.
8. Сфери вивчення психології когнітивних процесів.
9. Модель визначення сигналів та характеристика її складових. Метод психологічного та фізичного визначення однакових стимулів.
10. Ехоїчне та іконічне сховище.
11. Динаміка процесу відчуття сигналу. Поняття про поріг, інтенсивність.
12. Теорія визначення та інтерпретації сигналів. складові теорії та їх аналіз.
13. Поняття про паттерн та його характеристики.

14. Принципи розпізнавання конфігурацій, загальна характеристика. Методи вивчення принципів розпізнавання.
15. Порівняльний аналіз принципів „порівняння з еталоном” та „порівняння з прототипом”.
16. Умови формування зорового паттерну.
17. Теорія прототипів: модель центральної тенденції та модель частоти ознака. Методи вивчення різниці між моделями.
18. Увага та свідомий контроль.
19. Увага та свідомість, своєрідність понять.
20. Системи пам'яті та типи свідомості за Е. Тульвінгом.
21. Модель уваги Бродбента (фільтрації).
22. Модель уваги Трейсман (ділитель).
23. Модель умисності Дойча-Нормана.
24. Увага та рівні когнітивного управління діяльністю людини.
25. Поняття про помилки, пробели та похибки уваги.
26. Розсіяність та причини помилкових дій.
27. Схема, система намірів та ресурси уваги.
28. Еволюція теорій пам'яті.
29. Конструктивний характер пам'яті в роботах Р. Бартлета.
30. Вивчення мимовільного запам'ятовування в роботах зарубіжних та вітчизняних психологів. Методи вивчення мимовільної пам'яті.
31. Функціональні рівні дослідження пам'яті.
32. Місце пам'яті в когнітивній сфері.
33. Якості пам'яті та фактори її ефективності.
34. Модель пам'яті Во і Нормана.
35. Модель пам'яті Аткинсона і Шифріна.
36. Модель рівнів обробки Крейка та Локхарта.
37. „Ефект віднесення до себе” Крейка і Тульвінга.
38. Поняття про процедурну, епізодичну та семантичну пам'ять по Е. Тульвінгу.
39. Мнемоніка та мнемотехнічні системи.
40. Процес прийняття рішень.
41. Мислення: рішення завдань, творчість та інтелект.
42. Аналіз процесу розуміння.
43. Формування понять.

12. Методичне забезпечення.

1. Невоєнна О.А. Когнітивні процеси та методи їх дослідження. Навчально-методичний комплекс для студентів зі спеціальності психологія. - Х: ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2010. - с.16.

13. Рекомендована література Базова

1. Аткинсон Р. Человеческая память в процессе обучения. – М.: Прогресс, 1980.
2. Величковский Б.М. Современная когнитивная психология. – М.: Изд-во МГУ, 1982.
3. Зинченко В.П., Назаров А.И. Размышления об искусственном интеллекте // О человеческом в человеке. – М.: Политиздат, 1991.
4. Зинченко П.И. Непроизвольное запоминание. – Москва-Воронеж, 1996.
5. Зинченко Т.П. Оpozнание и кодирование. – Л., 1981.
6. Зинченко Т.П. Когнитивная и прикладная психология. – М.; Воронеж, 2000.
7. Зинченко Т.П. Когнитивная психология памяти. – СПб.: Питер, 2002.
8. Клауки Р. Память человека. Структуры и процессы. – М., 1978.
9. Солсо Р. Когнитивная психология. – СПб.; Москва-Харьков-Минск, 2002.
10. Романов В.Я., Дормашев Ю.Б. Психология внимания. – М.: Тривола, 1995.
11. Тихомиров О.К. Структура мыслительной деятельности человека. – М.: Изд-во МГУ, 1984.
12. Фестингер Л. Теория когнитивного диссонанса. – СПб.: Ювента, 1999.

Критерії оцінювання підсумкового контролю з дисципліни

Підсумковий контроль з курсу „Когнітивні процеси та методи їх дослідження” (залікова робота) складається з двох питань за програмою курсу, включаючи лекційний матеріал, семінарські заняття та самостійну роботу студента. Підсумковий контроль оцінюється 40 балами, по 20 балів на кожне питання.

Студент одержує 19-20 бали – за повне розкриття змісту питання, використання термінології, наведення прикладів щодо змісту питання.

15 – 18 балів – за повне розкриття змісту запитання, наведення відповідних пояснень та прикладів, але деякі помилки допущені при використанні наукової термінології.

11 – 14 балів – правильне розкриття змісту запитання, допущення деяких помилок в термінології, наведення невідповідних прикладів або їх відсутність.

7 – 10 балів – не повне розкриття змісту запитання, допущення грубих помилок при розкритті змісту питання, непослідовність викладення матеріалу при використанні термінології, відсутність прикладів щодо розкриття змісту.

3 – 6 балів – допущення грубих помилок як при розкритті змісту так і при використанні наукової термінології, схематичність, непослідовність викладення.

0 – 2 бали – відсутність відповіді на запитання.